

В. Г. Горник,
к. держ. упр., доцент, Чернігівський державний технологічний університет

ЗДАТНІСТЬ ДЕРЖАВИ ДО ЗНИЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ БАР'ЄРІВ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Визначено задачі державного управління щодо сприяння розвитку малої економіки. Обґрунтовано мотиваційні механізми щодо зниження інституційних бар'єрів.

The tasks of state administration are certain in relation to the assistance of development of small economy. Motivational mechanisms are grounded in relation to the decline of institute barriers.

Ключові слова: державне управління, еволюція, економічна система, мотиваційний механізм, національна економіка, підприємництво, формування.

ВСТУП

Державне управління національною економікою підпорядковується виключно задоволенню економічних інтересів, що сформовані олігархічними кланами. Принципи економічної демократії: розмежування та захист прав власності, свобода договорів, ефективне втручання держави у випадках протиправного обмеження інтересів будь-якої категорії власників, — втрачають свій зв'язок із законами вільного ринку і стають риторичними.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми формування і розвитку конкурентного середовища в умовах перехідної економіки розглянуті у роботах С. Авдашевої, І. Акімової, З. Борисенко, Б. Буркинського, В. Гейця, Л. Доленка, М. Зверькова, Б. Кваснюка, Н. Розанової, С. Соколенка, С. Цухло, О. Яременка.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- визначити задачі державного управління щодо сприяння розвитку малої економіки;
- обґрунтувати мотиваційні механізми щодо зниження інституційних бар'єрів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Протидією об'єктивно існуючій можливості розвитку подій за таким сценарієм може бути тільки міцна авторитарна державна політика розвитку малої економіки із суттєвим правовим обмеженням тенденцій щодо монополізації економіки. Українські реалії відносно проведення системної, послідовної виваженої політики формування в країні ринково-конкурентної економіки, у якій знаходили б місце всі учасники вітчизняної системи підприємництва, особливо мале підприємництво, свідчать, що державна політика має стійку тенденцію сповзання саме до загрозливого варіанта побудови економіки.

Досвід США та у подальшому, країн ЄС стосовно питань державного керування процесом розвитку малого бізнесу регламентує загальноприйняту послідовність процедур щодо такої політики та очікування вірогідних ефектів малої економіки. Перш за все, така політика й конкретні

заходи її його розвитку ґрунтуються на попередньому й максимально конкретизованому визначенні довгострокових цілей, яких очікує досягти держава. Послідовна державна політика європейських країн спрямована на реалізацію малим бізнесом своєї інструментальної функції створювати нові робочі місця та на макроекономічному рівні виступати чинником стримування росту безробіття, суттєво розширила можливості національних економік у використанні трудових ресурсів.

Інтегральним показником якості державного управління малою економікою є показник частки МСП у валовому внутрішньому продукті країни. У європейських країнах, що входять до групи ЄС27, цей показник знаходиться у межах 50—60%. Винятком у цьому ряді країн є Іспанія та Італія, де питома вага МСП у ВВП складає відповідно 67% та 70%.

Вражаючи результати ефективності малого підприємництва у світі, зокрема в Європі, визначили його як феноменальне економічне явище у сучасному світі. Проте, з огляду на всі переваги, які отримує суспільство від ефективного розвитку малої економіки, акцент його феноменізації має бути зміщений у іншу площину. Всі ефекти, що несе малий бізнес у загальну скарбницю економічних досягнень тієї чи іншої країни, є, по-перше, результатом програмно-прогнозованих дій, що йому передують; по-друге, цей результат не є наслідком дій внутрішніх механізмів МСП. В такому разі результат-ефект малого підприємництва залежить від чинника, що лежить за його межами. Це означає, що для досягнення прогнозованого результат-ефекту МСП у суспільному виробництві треба привести в дію його екзогенний фактор, який є фактором значно складнішого порядку. Його складність полягає у визначенні стратегічних цілей, яких суспільство очікує розвитку конкретного сегмента ринку, врахування диференціації економічних інтересів підприємців за видами господарської діяльності, що діють у цій ринковій ніші, визначення тактичних та стратегічних пріоритетів підтримки та сприяння розвитку суб'єктів господарювання, визначення матеріальних, фінансових та організаційних засобів щодо забезпечення реалізації прийнятої програми, конструювання загальної моделі-системи управління та контролю щодо досягнення поставленої цілі.

Отже результати-ефекти малого бізнесу є похідними від якості зовнішнього, інтелектуального фактора, який переважає їм і є прерогативою державного управління розвитком суспільства в цілому, економічними процесами особливо і малою економікою зокрема. Найголовніші задачі державного управління щодо сприяння розвитку малої економіки зводяться до наступних:

- по-перше, на законодавчому, бюджетному та організаційному рівнях створювати базу його мобільного існування в умовах ринку, що має прояв у поглибленні його спеціалізації та розширенні коопераційних зв'язків;

- по-друге, створювати умови для зацікавленості малого бізнесу для заповнення неефективних економічних ніш, за умови відносно швидкій окупності;

- по-третє, створювати та підтримувати атмосферу конкуренції;

- по-четверте (і це найголовніше), підтримуючи малих підприємців, зберігати в суспільстві дух підприємництва, без якого ринкова економіка взагалі неможлива.

Комплекс заходів, спрямований на зниження адміністративних бар'єрів та трансакційних витрат, які виникають внаслідок їх існування, має бути наступним.

Протягом короткострокового періоду, доцільно:

- сприяти посиленню ролі бізнес-асоціацій як організацій представництва прав підприємців на основі запровадження практики, за якої зміни в законодавстві, що регулює здійснення підприємницької діяльності, мають вноситися після їх обговорення з представниками бізнес-асоціацій;

- створювати галузеві погоджувальні комісії, що мають складатися як з представників адміністрацій усіх рівнів, так і організацій, що представляють бізнес. Це, на наш погляд, дозволить посилити мотиваційні механізми щодо зниження інституційних бар'єрів;

- надати бізнесу частину послуг, які в даний момент надає виключно держава на платній основі, наприклад, проведення експертизи для одержання дозволів, проведення сертифікації продукції.

Зміна вектора розвитку вітчизняного підприємництва повинна відбуватися в напрямку формування умов для організації й реалізації амбітної інноваційної політики. Сьогодні тільки така політика забезпечує конкурентні переваги і лідерство у системі міжнародного розподілу праці. Мова йде про вищі досягнення цивілізації в організації суспільного устрою, фундаментом якого є економічний механізм, чия постійна досконалість забезпечує динамічний розвиток і прогрес суспільства. Останнє ніяк не може бути забезпечене популістською економікою проїдання з орієнтирами на миттєву (помилкову) ефективність. З огляду на загальні макроекономічні передумови становлення та розвитку підприємництва у якості провідника економічної еволюції суспільства виникає низка проблем щодо оцінки інноваційного або хоча би масштабного інвестиційного процесу розвитку вітчизняної економіки.

Ефективна економічна політика неможлива без опори на фундаментальну економічну теорію. Це зумовлює необхідність визначення макроекономічних чинників становлення та розвитку ринкової моделі економіки у їх детермінованій взаємозалежності, що постулюється економічною наукою та підтверджується світовою практикою. Без цього еволюція до ринку може не відбутися взагалі.

Історія економічного розвитку цивілізації у минулому столітті однозначно затвердила необхідність існування розвинутої системи підприємництва як головного чинника прогресуючої еволюції національних та світової економічних систем, а підприємців як провідників цієї еволюції. Це визначило підприємництво як феномен людської історії, який є сплетінням складних, багатоаспектних явищ соціально-економічного, правового й психологічного характеру. Світовий досвід засвідчує, що саме підприємницький сектор є

надійною основою, головним структуроутворювальним елементом конкурентного ринкового середовища, важливою рушійною силою розвитку економічної системи.

Розбудова національної моделі ринкового господарювання будь-якої країни — це складний процес формування конкурентоспроможної економіки. Але при цьому слід чітко уявляти, що сам собою механізм конкуренції не пояснює причин еволюційного саморозвитку економічної системи. Якщо законодавчо-нормативні акти, які приймаються у державі, акцентовані лише на формуванні рівноправних умов конкуренції між агентами підприємницького середовища, вони не забезпечать у довгостроковій перспективі очікуваного прогресу еволюційного розвитку національної економіки. Історичний досвід розвитку цивілізації у минулому столітті однозначно засвідчив, що ринок і конкуренція не є ні панацеєю, ні парадигмою, що забезпечують ефективність державної економічної політики.

Потужні ефекти економічного росту, які продемонстрували у другій половині минулого сторіччя країни ЄС, Японія, Південна Корея, нові індустріальні країни східної Азії, сучасний Китай, Індія та Бразилія, відбулися тому, що державна економічна політика у цих країнах базувалася на створенні перманентних преференцій у підтримці та стимулюванні науково-технічних процесів з подальшою комерціалізацією їх результатів системою підприємництва як на внутрішньому, так і, що найголовніше, на зовнішніх ринках. Ринок і конкуренція при цьому використовуються як необхідні інструменти у реалізації державних програм стратегічного розвитку країн [5, с. 69].

Конкуренція, і це беззаперечно, є мотором ринково орієнтованої економіки, розвиток якої відбувається в умовах протидії двох суперечливих тенденцій: тенденції щодо досягнення стану рівноваги у економіці та тенденції підприємців щодо максимізації прибутків і мінімізації витрат, що є передумовою збурення досягнутої рівноваги у певний період часу. Але при акцентуванні на описі лише кількісної сторони динаміки макроекономічних показників економічного розвитку не відображаються якісні зрушення в економічному розвитку та, головне, залишаються без пояснень першопричини переходів до нових, вищих технологічних устроїв у межах домінуючих загальних економічних законів ринкової економіки. Тобто конкуренція залишає без відповіді питання, в чому полягає сутність механізмів підприємництва щодо якісних зрушень в економічному розвитку.

У свою чергу, механізми підприємництва реалізуються за умови створення ефективної системи підприємництва відповідно до основних макроекономічних передумов її виникнення, які постулюються економічною наукою. Головною передумовою, що пояснює іманентний механізм еволюції будь-якої системи (в тому числі і економічної), яка має здатність до самовідтворення, мультистабільності, конкуренції і відбору, є її спроможність відтворювати альтернативні можливості розвитку, які під час апробації свого місця в системі на виживання або зникають, або визначають напрямки подальшої прогресуючої еволюції всієї системи [3, с. 111].

В економічних системах відтворення альтернативних можливостей здійснюється людьми, які займаються підприємством в умовах конкуренції і відбору. Проте одна окрема альтернатива (мутація), як правило, означає скоріше погіршення, ніж поліпшення системи в сенсі еволюції. Як влучно підмітив А. Маршалл, "...ніщо з перших кроків прогресу не може зламати примітивну звичку вважати ініціатора будь-якого нововведення нечестивцем або ворогом" [1, с. 165]. Як тільки виникає сприятлива можливість розповсюдження мутацій в економіці і вона посилюється, то еволюція робить крок вперед. Такі сприятливі можливості в економіці називаються інноваціями.

Другою передумовою, що пояснює дію механізмів підприємництва на еволюційні зрушення економічної системи, є особливий характер економічної поведінки провідників інновацій — підприємців-новаторів, котрі своїми технологіями і продуктами викликають нові споживання, ламають традиційно складену структуру попиту і пропозиції (рівноважну), міняють структуру цін, руйнують традиційно складену економічну систему й одночасно створюють і формують нові системні структури. Все це виводить на перший план нерівноважні економічні процеси, а з появою великої кількості нових підприємницьких структур на мікроекономічному рівні народжується якісно своєрідний прояв цих процесів на макроскопічному економічному рівні.

За таких умов система набуває ознак дисипативності, завдяки чому еволюція набуває творчого і стрибкоподібного характеру у певний дискретний момент часу.

Третьою передумовою, що визначила інноваційний характер економічної еволюції, стала поява підприємств як організаційно-виробничих форм структурних новоутворень на мікроекономічному рівні (це дисипативні ознаки нової системи підприємництва, що народжувалася), які іманентно відповідають ключовим ознакам технологічного укладу. Підприємства, які дуже швидко набули великих розмірів, по-суті, стали провідниками розповсюдження та ствердження ринкових відносин на базі нової економічної парадигми — інноваційного розвитку цивілізації. Саме на цих підприємствах формуються зміни щодо переходів до нових технологічних укладів розширеного відтворення суспільного виробництва [2, с. 33]. Роль великих підприємств залишається домінуючою у загальній системі підприємництва; найпотужніші з них опанували п'ятий технологічний устрій та розвивають базу для масштабного переходу світової економіки до шостого технологічного укладу, який, за прогнозами, має в основі бути сформованим до 2030—2040 років. При цьому сьогодні є певні науково-технічні ознаки, що серцевиною, ключовими чинниками шостого укладу стануть нанотехнологічні компоненти.

Четвертою передумовою ефективного впливу підприємництва на процес економічної еволюції є наявність у економічній системі опонентів підприємців-новаторів. Феномен підприємництва пов'язаний з одним із базових постулатів еволюційної економіки — конкуренцією між новаторами і консерваторами як основою економічного розвитку. Саме конкуренція є дієвим механізмом розповсюдження досягнень новаторів підприємцями-консерваторами. Останні, екстраполюючи новачки у загальну економічну систему, виводять її на вищий інноваційний рівень, що, по суті, і є процесом наростання еволюційної складності і різноманіття економічної системи. Це відбувається у процесі комерціалізації новачків, які супроводжуються їх поширенням у економічному середовищі. Цей процес відомий в економіці як процес інноваційної дифузії, або інноваційної імітації, оскільки освоєна і розповсюджена інновація з новини перетворюється у навичку.

П'ятою передумовою інноваційно спрямованого підприємництва є орієнтація підприємців-новаторів на додатковий (надмірний або понадмірний) прибуток. Досягається це шляхом розширення ними своїх виробництв, зростання їх попиту на додаткову сировину, матеріали, техніку та технології, формування ними нових вимог до якісних характеристик засобів виробництва, передусім з точки зору їх інноваційності. Тобто новатори збудовують сталу, традиційну, врівноважену кон'юнктуру всіх без винятку інвестиційних ринків. Принципово руйнується підприємцями-новаторами і традиційний ринок праці. Це пов'язано як з їхньою потребою залучити у виробничий процес додаткову робочу силу, так і з потребою у новій якості самої робочої сили, зокрема з точки зору її відповідності інноваційним вимогам виробництва. Останнє вимагає руйнування традиційної системи підготовки кадрів і створення нової системи професійної підготовки. У цілому, це руйнує всю стару і створює нову

загальну систему освіти в економічній системі. Вказані передумови мають суто економічний характер, їх поява та подальший розвиток відображають базові зміни, що відбуваються в економічній системі.

Проте, в останні півстоліття чітко визначилися необхідні та обов'язкові передумови щодо інноваційно спрямованого розвитку підприємництва надбудовного змісту. Це пов'язано з процесом конвергенції організації економічної системи, заснованої на принципах вільного ринку, з механізмами державного її регулювання.

Шоста (надбудовна) передумова полягає у спроможності та готовності державного управління спрямовувати розвиток суспільства у форматі безупинної інновації. Ринок сам собою не є каталізатором інновації та її безупинної подальшої дифузії, як стверджує лінійно-рівноважний підхід, не викликає автоматично підвищену дослідницьку й інноваційну діяльність. Безупинна інновація в умовах глобальної конкуренції досягається за умови активної участі держав за допомогою ухвалення програм і проведення політики розвитку інноваційного підприємництва. По суті, безупинна інновація — це динамічна стабільність запущеного інноваційного підприємництва, основою якого є освоєння і утримання набутої технічної переваги [4, с. 115]. Якщо в першій половині XX століття зародження і становлення інноваційної економіки пройшло під впливом ринкових чинників, то друга його половина, особливо в період Другої світової війни і після її закінчення, відбувалася під наростаючим впливом державного регулювання процесами інноваційної динаміки як парадигми економічного розвитку. Це означало перехід до "змішаного" варіанта управління економікою, тобто шляхом використання ринкових і державних механізмів впливу на формування та розвиток інноваційної економіки, поєднання зусиль уряду та підприємства у цьому напрямі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, передумовою ствердження інноваційної парадигми розвитку суспільства є здатність держави, спираючись на власні автократичні важелі, забезпечити бюджетну дистрибуцію на користь інноваційним процесам та створити для цього преференційовану мережу кредитної підтримки з боку інших інституціональних інвесторів та комерційних банків. Це економічна аксіома й одна з найважливіших умов економічної еволюції. В економіці постіндустріальних країн, що еволюційно розвивається, нові гроші прямують, в першу чергу, до новаторів. Ці гроші покривають витрати еволюційної інфляції, за допомогою якої новатори відбирають певну частку ресурсів у консерваторів, і, частково, інвестиційні витрати, пов'язані з розвитком нових виробництв. Без емісії грошей новатори просто безсилі врішувати свої завдання.

Література:

1. Маршалл А. Принципы экономической науки: в 3 т.: пер. с англ. — М.: Прогресс, 1993. — Т. 1. — 310 с.
2. Миронюк Г. Державна політика у сфері якості / Г. Миронюк // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2001. — № 4. — С. 32—34.
3. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. — К.: Україна, 1997. — 237 с.
4. Паршина Е.А. Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности инновационной продукции в условиях интеграции Украины в мировую экономику / Е.А. Паршина // Академичний огляд: Економіка та підприємництво. — Дніпропетровськ: ДУЕП, 2008. — № 2. — С. 113—121.
5. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія / Л.М. Письмаченко. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток. Лтд.", 2008. — 366 с.